

ЦЕТИНСКИ ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ДНИ

Искра Христова-Шомова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

CETINJE PHILOLOGY DAYS

Iskra Hristova-Shomova

Sofia University St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

iskrashomova@abv.bg

От 1 до 3 септември в Цетине се проведе за трети път международната научна конференция Цетински филологически дни. Домакин беше Факултетът за черногорски език и литература на Черногорския университет. Факултетът е млад, основан е през 2014 г., но развива изключително интензивна научна дейност и е домакин на разнообразни международни прояви. Особеност на Черногорския университет е това, че неговите факултети се намират в различни градове. Една част от тях са в столицата Подгорица, Филологическият факултет е в Никшич, а седалището на най-младия факултет е в Цетине, помещава се в сградата на някогашното посолство на Австро-Унгария, красива и стилна постройка от края на XIX в. Градът е избран не само защото това е старата историческа

*Факултетът по черногорски език и книжовност,
снимка: Мартин Хенцелман*

столица на Черна гора, а и защото Цетине е мястото, където през 1493 г. Иван Църноевич основава първата държавна печатница в света, само няколко десетилетия след отпечатването на Гутенберговата библия.

Изобщо Черна гора е страна с богата културна и писмена история, а пътищата на

владетелите и книжовниците на това старо планинско княжество неведнъж са се кръстосвали с българските. Ще припомня само, че Черна гора е наследница на някогашното Дуклянско княжество, което по-късно се нарича Зета, а от XIV в. приема името Черна гора. През X в. дуклянският княз Йоан Владимир (в черногорската традиция той обикновено се нарича само Владимир) е пленен от нашия цар Самуил, а по-късно се жени за дъщеря му Косара (за култа към св. Йоан Владимир вж. Savova 2018). Тази романтична история е пресъздадена от Шекспир в неговата драма „Бурята“. По-късно Йоан Владимир става жертва на коварството на братовчедата на Косара Йоан Владислав, убит е при входа на базиликата „Св. Ахил“ край Преспанското езеро и е канонизиран като мъченик. Неговият гроб заедно с гроба на цар Самуил беше открит от гръцкия археолог Николаос Мицопулос през 1965 г. на остров „Св. Ахил“ в развалините на храма. За разлика от повечето балкански народи Черна гора не е превзета от Османската империя и остава независима до включването си в пределите на Южнославянското кралство през 1918 г., а по-късно влиза в състава на Югославия. От 2006 г. отново е независима държава. През Средновековието някои от черногорските манастири – „Морача“, „Плевля“ и Цетинският, са едни от най-големите книжовни средища на Балканите. В тях и досега се пазят изключително ценни ръкописни сборки, в които се намират и произведения на старобългарски писатели и книжовници (за средновековните сборници с агиографски и омилетични творби в черногорските манастири вж. Ivanova 2008).

Откриването на Цетинските филологически дни беше много тържествено и конференцията беше отбелязана като важно събитие в културния живот на Черна гора. На него присъстваха и някои посланици, сред които и българската посланичка г-жа Меглена Плугчиева.

Конференцията се проведе в смесена форма – присъствена и дистанционна, като някои от докладите бяха представени на запис. За щастие, повечето от участниците в конференцията бяха успели да пристигнат, така че можеше да се провежда пълноценна научна дискусия. Доклади четеха учени от всички южнославянски народи – черногорци, българи, сърби, хървати, босненци, македонци, словенци, а също и представители на филологическата мисъл от Германия, Полша, Украйна, Унгария, Италия и САЩ.

Докладите бяха разпределени в три секции: езикова, литературна и посветена на Балканите. В езиковата секция имаше два пленарни доклада, и двата посветени на диалектоложки проблеми. Докладът на Марк Гринбърг от Лорънс (САЩ), озаглавен „*De se završava južnoslovenski areal? Napomene o panonskom narječju poznoga praslovenskog*“, беше прочетен дистанционно. Темата за южнославянските диалекти беше продължена от Мате Капович от Загреб с доклад на тема „*O akcentuaciji u dijalektološkim istraživanjima*“. В него

беше представен мащабен проект за изготвяне на база данни на акцентологията в диалектите на южнославянските езици, като беше отделено специално внимание на черногорските диалекти.

На проблеми от областта на диалектологията бяха посветени и някои от секционните доклади. Докладът на Емина Бербич-Колар от Осиек „*Specifičnosti kulinarskoga leksika zaštićenih govora u Slavoniji: sičanskoga i staroperkovačkog*“ беше посветен на кулинарната лексика в някои хърватски говори. Роберт Бронковски от Катовице прочете доклад на тема „*Fonemi /š/ i /ž/ u crnogorskom i poljskom jeziku*“. В него беше разгледан генезисът на фонемите /š/ и /ž/ в двата езика, като беше показано, че фонетично те са много близки, но произходът им е различен. Докладът на Тяша Якоб от Любляна „*Tabuizirani izrazi v slovenskih narečjih*“ беше посветен на нейните теренни изследвания върху диалектните названия на мъжкия и на женския полов орган в словенските диалекти. Тя е добавила тези данни към Диалектния атлас на словенския език, тъй като досега те са били тема табу и не са били включени в него. Ирена Ярос от Лодз, ръководител на Катедрата по полска диалектология и логопедия, представи насоките на изследванията на Катедрата и публикациите по диалектология, подготвени от нея.

Няколко доклада бяха съсредоточени върху проблематиката на съвременния черногорски език. Елед Дудаш от Будапеща прочете доклад на тема „*Crnogorski jezik u mađarskoj (znanstvenoj) javnosti*“. Мечисав Джекони от Ерфурт прочете доклад на тема „*Udio nacionalne akademije u definisanju jezičkoga identiteta u Crnoj Gori*“, в който представи накратко академичните позиции относно утвърждаването на черногорския език. Людмила Василюева от Лвов прочете доклад на тема „*Udžbenik kao važno sredstvo upravljanja nastavnim procesom (na primjeru udžbenika Crnogorski jezik za gimnazije)*“, в който анализира учебника по черногорски език и неговите възможности да влияе на образователния процес и да формира интерес към родния език у учениците.

Някои доклади бяха посветени на нови направления в лингвистиката, представени върху материал от съвременни южнославянски езици. Благойка Здравковска-Адамова от Тетово прочете доклад на тема „*Реченичната супституција како кохезивна врска во македонскиот јазик*“. Докладът на Мартин Хенцелман от Хамбург „*Семиотички пејсаж у заштићеним подручјима Србије*“ беше насочен към изследване в областта на т. нар. семиотичен пейзаж (*semiotic landscape*), нова мултидисциплинарна област, която разглежда взаимодействието между език, изображение и пространство. В доклада на Хенцелман беше направен анализ на семиотичната система, използвана в националните паркове в Сърбия, и ролята на езика в нея.

Два доклада бяха посветени на въпроси, свързани със стари писмени паметници. Искра Христова-Шомова от София прочете доклад на тема „Словата за Света Богородица в южнославянски сборници от XIV в.“, в който направи съпоставка между няколко сборника със слова и жития от Цетине и Плевля и подобни сборници от Рилския и Зографския манастир. Данните показват, че в черногорските сборници се пазят същите слова за св. Богородица, които са характерни за българските панигирици, но има добавени и други слова, които може би са преведени в скриптории на територията на Черна гора (някогашното княжество Зета). В доклада си „Bosnevijski bjelopoljski pjesnik Mehmed Ćatib Akova“ Ален Калайджия от Сараево представи босненския поет от XVIII в. Мехмед Чатиб Акова (името означава буквално Мехмед Белополски), чиито стихове на босненски, записани с арабско писмо, са били идентифицирани в последно време.

Във втората секция, посветена на литературата, също имаше два пленарни доклада. Докладът на Ломан Бобрик от Шедълце „Metapoetyckie wątki w poezji Wisławy Szymborskiej“ беше посветен на стилистиката на полската поетеса от XX в. Вислава Шимборска, носителка на Нобелова награда за литература. Санин Кодрич от Сараево в доклада си „Bosnistika i montenegristika u filologiji i kulturologiji: predmetno-metodološka određenja i perspektive“ направи съпоставка между съвременните тенденции във филологията и културологията в Босна и Черна гора. Александър Радоман от Подгорица прочете доклад на тема „O najranijem zapisu južnoslovenske usmene pjesme“. Докладът на Марко Драгич от Сплит „Tradicijske priče o hercegu Stjepanu Vukčiću Kosači“ беше посветен на преданията за босненския херцог Степан Вукчич Косача, живял през XV в.

Няколко доклада бяха посветени на творчеството на различни писатели, от класиците до съвременните балкански творци. Васко Райчевич от Подгорица в доклада си „Postdramsko čitanje Gorskog vijenca“ представи своя съвременен поглед върху шедьовъра на класика на черногорската литература Петър Петрович Негош „Горски венец“. Стефан Тодорович от Цетине прочете доклад „Epoha prosvjetiteljstva u Crnoj Gori: Stefan Zanović i crnogorske vladike“, посветен на черногорския писател и пътешественик от XVIII в. граф Стефан Занович.

София Калезич от Подгорица в доклада си „Književno djelo Ćeda Vulevića“ разгледа произведенията на видния черногорски писател Чедо Вулевич, един от радетелите за признаването на черногорския език, подложен на репресии от властите в Югославия по времето на Тито. Милан Маркович от Данилоград прочете доклад „Poetizacija vremena u romanima Dragana Nikolića“, в който беше направен анализ на стила и художествените похвати в творчеството на сръбския драматург и сценарист хуморист Драган Николич. Светлана Чабаркапа от Подгорица в доклада си „Slobodan Vukanović – moderni poetski i

narativni glas u dječijoj književnosti“ представи творчеството на съвременния черногорски писател Слободан Вуканович. Докладът на Мижана Пашич Кодрич от Сараево „Etička kritika u proučavanju književnosti za djecu i mlade“ беше посветен на проблеми на детската литература. На един конкретен момент в творчеството на Балзак се спря Ясмина Никчевич от Никшич. Тя прочете доклад на тема „Simbolika crnogorskog motiva u Balzakovom djelu“, в който беше разгледан последният, недовършен роман на Балзак, в който е използван мотив от историята на Черна гора.

В тази секция бяха разгледани също и теми от фолклора и митологията. Докладът на Вехби Мифтари от Прищина „Utjecaj mitova, sjećanja i tradicije na stvaranje nacionalne svijesti i nacionalne književnosti u romantizmu“ беше посветен на странстващите сюжети и на взаимното в културните традиции при формирането на националните литератури през Романтизма. Александър Радоман от Подгорица прочете доклад „O najranijem zapisu južnoslovenske usmene pjesme“. В доклада си „Блянът по невидяната красавица в българската литература от XIX век“ Николай Аретов от София посочи, че това е древен и широко разпространен мотив, който обаче отсъства в българската литература, и потърси възможните обяснения за това явление: народопсихологическо, социално и свързано с развитието на литературата, като предположи, че последното е най-вероятно.

В два доклада беше представена темата за Черна гора и черногорците в различни пътеписи. Оливера Попович от Подгорица в своя доклад „Crna Gora u italijanskom putopisnom časopisu Giro del Mondo“ разгледа темата за Черна гора в италианското списание *Giro del Mondo* (*Околосветско пътешествие*). Докладът на Лиля Мороз-Гжелак от Варшава „Crna Gora i Crnogorci u poljskom putopisu kraja XIX i početka XX veka“, посветен на полските пътеписи за Черна гора, беше прочетен онлайн.

На запис бяха прочетени докладите на Алла Татаренко от Лвов „Muzička komponenta postmodernističkog interteksta i njena poetička funkcija u južnoslovenskim književnostima 21. veka“, Малгожата Филипек от Врослав „Portugal, zelena zemlja u delima srpskih pisaca“ и Зибелан Форестър от Суортмор (САЩ) „Kakva pitanja nastaju u postupku pesničkog prevoda? (Na materialu iz prevoda pesama Marije Knežević na engleski)“.

В третата секция „Балканите на културен кръстопът (Balkan na kulturnoj raskrsnici)“ бяха прочетени следните доклади: Божидар Езерник от Любляна – „O kosovskom mitu“, Януш Бугайски от Вашингтон – „The Balkans at Another Historical Crossroads“ (на запис), Оливера Комар и Неманя Батричевич от Подгорица – „Jezik i nacija u Crnoj Gori deset godina nakon ropisa: analiza javnog mnjenja“, Славко Бурзанович от Подгорица – „Izgradnja katoličkih vjerskih objekata u knježevini/kraljevini Crnoj Gori“, Янко Люмович от Цетине – „Mogućnosti i ograničenja kulturne geografije Balkana – mapiranje narativa vještice provincije“, Динко

Грухонич от Нови сад – „Govor mržnje prema Crnoj Gori i Crnogorcima u medijima u Srbiji“,
Александър Чиликов от Цетине – „Prilog problematici proucavanja i istraživanja sakralne

*Мавзолеят на Петър Петрович Негош,
снимка: Мартин Хенцелман*

ruralne arhitekture na području opštine Cetinje“,
Татяна Копривица от Подгорица – „Diplomatija i arheologija – istraživanje Dokleje (Doclea) krajem XIX i početkom XX vijeka“,
Вукото Вукотич от Подгорица – „Crkvene prilike u Duklji do XIII vijeka“,
Барбара Джурасович от Дубровник – „Refleksije dolaska

надвојеводе Franja Ferdinanda u Dubrovnik 1906 godine“.

На 3 септември за участниците в конференцията беше организирана екскурзия в планината Ловчен, която е и национален парк, и до мавзолея на Петър Петрович Негош (1813-1851), национален герой на Черна гора, княз и епископ, най-виден черногорски писател, автор на безсмъртната поема „Горски венец“. Мавзолеят се намира на един от най-високите върхове на планината, до него водят 461 стъпала. Построен е на мястото на някогашен параклис. Съвременният мавзолей е внушителна мраморна сграда, построена по проект на видния архитект Иван Местрович. От върха се открива великолепна гледка към склоновете на планината, чак до Шкодренското езеро, до град Котор и до Адриатическо море.

За тази интересна конференция и за нейната великолепна организация трябва да благодарим на нейните всеотдайни организатори от Факултета по черногорски език и литература, преди всичко на Новица Вуйович и на декана на факултета проф. Аднан Чиргич.

Библиография

- Ivanova 2008*: Ivanova, Kl. Bibliotheca Hagiografica Balcano-Slavica. Sofiya: Akademichno izdatelstvo „Marin Drinov“, 2008. (*Иванова 2008*: Иванова, Кл. Bibliotheca Hagiografica Balcano-Slavica. София: Академично издателство „Марин Дринов“, 2008).
Savova 2018: Savova, V. Pesni za sv. Yoan Vladimir. Sofiya: „Paradigma“, 2018. (*Савова 2018*: Савова, В. Песни за св. Йоан Владимир. София: „Парадигма“, 2018).